

CORRESPONDENȚA

Ștefan Augustin Doinaș – Emanoil Marcu

București, 15 februarie 1986

Stimate Domnule Emanoil Marcu,

vă mulțumesc pentru plăcuta surpriză ce mi-ați făcut: nu mă așteptam să mă bucur atât de repede de atenția D-voastră.

[...]

Și acum, despre traducerile propriu-zise. O să vă spun opiniile mele, aplicate, sau de ordin general, așa cum îmi vin în minte, pentru că e vorba despre un schimb de păreri. [...]

Mai întâi, aș fi de părere să alegeți poezii fără ritm și fără rimă, mai ușor oricum de realizat în versiune franceză, chiar dacă – după cum observ acum – D-voastră sunteți foarte stăpîn pe tehnica poeziei. Oricum însă, acolo unde preocuparea este exclusiv de ritm, de pildă, există o mai mare libertate de mișcare și mai multe șanse, deci, de a urmări și transpune cu fidelitate originalul. În al doilea rând, v-aș sfătui să nu alegeți poezii ne semnificative. Trebuie să recunosc că am scris foarte mult, și că nu toate poemele mele ar fi trebuit să fie publicate. Chiar dacă izbutiți o versiune excelentă a unei poezii mediocre, versiunea va fi – poetic vorbind – ea însăși mediocră. «Lumină neagră», de pildă, intră în această categorie, deși ea a fost citată de nu știu cine pentru simbolul «luminii negre»...

Vă rog să-mi spuneți ce volume de versuri, ale mele, vă lipsesc, și – în măsura în care am mai multe exemplare – am să vă trimit cartea de care aveți nevoie.

«Blason» – vă fac o observație ce va reveni: în românește e mai concentrat totul, dă impresia de desen adunat în ramă fixă, realmente tip blazon; în franceză, textul se lăbărțează puțin, și astfel pierde mult, devine oarecum explicit, scade ca mister. De pildă, primele două cuvinte eu nu le-aș fi articulat: *Champ et tout*, – atâta tot. *Se lamente* este, totuși, altceva decât *pleure*, contrastul cu *chante* e diminuat. Încă o observație de ordin general: orice cuvânt din poezie trebuie citit, înțeles și – în traducere – redat în contextul ce-l adăpostește și care, singur, îi dă valoarea poetică, mereu alta decât valoarea lui de vocabular. De exemplu, la mine, *derobat* și *trapezuri* sună ca două neologisme într-un context saturat de limbaj comun, banal. Or, ele trebuie să aibă aceeași valoare de context și în franțuzește, adică în traducerea D-voastră, și n-o au: aici, ele sună banal. În acest caz, cred eu, ar trebui să faceți pe dos decât s-a făcut în original: să subliniați valoarea aparte a cuvântului raportat la celelalte. *Lumineux* înseamnă *luminoase*, nu *luminat*; *des ancêtres* e prea explicit, față de *străbune*. Ați pierdut o sugestie: *nicicând-putreziți* subliniază material anatomic, posibilitatea respirației lor; pe când *les bienheureux* introduce o spiritualitate care aici nu există. Finalul modifică un mister în favoarea unei imagini comune: mai întâi, poetul nu *règne*, ci *petrece*, verb intenționat ambiguu aici: fie se bucură, chefuliește (mai puțin probabil), fie durează, lasă timpul să treacă. El nu *arborează* nimic: adică al doilea verb e de prisos (revenim la problema diluării textului); *la rever de văzduhuri* nu e *à sa boutonnière céleste*: poetul nu are o butonieră cerească, ci văzduhurile sunt butoniera sa; de fapt, *rever* nu e *butonieră*, tocmai de aceea metafora mea nu e posibilă.

Altă observație generală: nu rămâneți cantonat în numărul de versuri al originalului, acolo unde el nu este canonizat: nu are strofe, unități metrice etc., ci numai ritm. În funcție de necesitățile artistice ale traducerii, trebuie să lungiți sau să scurtați mărimea poemului exclusiv ritmat.

Excelentă *Hiéroglyphe spatiale*! Cu puțin lucru în plus, ar putea să fie desăvârșită: mă gândesc la egalizarea versurilor. Dar nu e neapărat necesar. O observație: pentru *pe-ndelete*, eu aș fi mers spre *paresse*, *nonchalance*, *apathie* etc. Revin la o observație anterioară, referitoare la valoarea în context a

cuvintelor: *icter* din română, am impresia că ar trebui să fie în franceză *jaunisse*. Rezolvarea rimei e altă chestiune, aici. *Le superbe des prés* nu sună bine în nici un caz: căutați cuvântul francez neoaș... Bine găsit cuvântul *dérisoire*!... Vă rog să respectați, pe cât cu putință, frazarea originalului – e o recomandare de ordin general: și eu traduc, și nimic nu redă *sunetul* originalului mai bine decât frazarea. În strofa ultimă, vă cer punct după primul vers. Apoi, o inversare care să respecte ordinea mea a cuvintelor: *En idole et en dieu partagé à la fois*. În versul ultim, aș fi ales un neoașism franțuzesc, în loc de *dérobé*. Dar – vedeți bine – toate sunt observații de amănunt, corijabile; versiunea ca atare e formidabilă...

Le marchand de fêlures se traduce ușor, îmi dau seama. Ați făcut un lucru foarte bun, dar originalul nu e grozav...

Excelentă *Le temps des cerises*.

Ce v-a îndemnat să vă opriți la *Birul dregătorilor*? Eu însumi m-am jucat, încercând să «îndop» textul cu «fanarotisme», pentru a crea un fel de «climat verbal» al unei lumi de jaf, spaime, abuzuri, huzur oriental etc. Ați izbutit o versiune alertă, dar rămâne totuși o simplă cronică. De altfel, tabloul e prea explicit, suficient sieși, pentru ca similitudinile pe care le-am avut eu în minte, când am scris poezia, să poată ajunge la cititor...

Assez! e o simplă diatribă al cărei punct suprem de glorie a fost, și va rămâne, Colocviul de Poezie de la Iași din 1978, când a jucat un anumit rol...

În fine, *Acvarium*: traducere foarte fidelă, ca sens, diluată metric, deci pierzând din crisparea, tensiunea interioară, scârba, ironia, revolta etc. Am vrut să fie, și cred că e, o poezie politică *scuiată* cu scârbă și nereșemnare: ar trebui să aibă această încordare, pe care cine să i-o dea, dacă nu ritmul? Deci, nevoia de aduna versul, de a-l încorseta ca să i se vadă musculatura! Acolo unde eu scriu *celor cu văzul dublu*, D-voastră nu aveți dreptul să târăgânați: *à ceux doués de double vue*. Întreaga strofă a doua, la D-voastră e un simplu reportaj; la mine are nerv, prin concizie, simulată dare de seamă, ironie, truculentă (*în marea ei iubire de poporul /drept credincios și blând*). Și așa mai departe... Adică, revedeți – în legătură cu acest poem – toate observațiile generale

sau particulare anterioare. Și încă una, specială: poate că, pentru a păstra sugestia mea (*imperiul de tunete* = *oceanul vânăt*, ajuns acum o *vânătaie*), ar fi trebuit să preferați, în loc de *ecchymose*, termenul popular echivalent celui românesc: *bleu*. A propos: Lautréamont are, undeva, un grozav joc de cuvinte pe lanțul *bleu* (albastru) – *bleu* (recrut) – *bleu* (vânătaie), *mousse* (spumă) – *mousse* (mușchi) – *mousse* (mus).

Atât deocamdată... (presupunând că aveți multă răbdare).

[...]

Așa încât, dacă nu abuzez de timpul, bunăvoința și talentul D-voastră, eu aș zice să continuați, și să mă țineți la curent cu tot ceea ce faceți.

Mulțumesc mult.

Al D-voastră, cu prietenie
Ștefan Aug. Doinaș